

ORMÁNSÁGI JOBBÁGYSÉRELMEK

Hirics, Piskó és Kisszentmárton kérései az 1848-as országgyűléshez

KÓHEGYI MIHÁLY

A jobbágyság eltörlése 1848-as szabadságharcunk legnagyobb vívmányai közé sorolható, s aligha kétséges, hogy az ország lakosságának nem kis hányadát érintette. A francia polgári forradalom példájára Európa más országaiban is, ahol feudális jobbágyság uralkodott, végbement a jobbágyság felszabadítása.¹ A felszabadítás azonban általában igen hosszadalmas, évtizedeken át tartó folyamat volt.² Tudunk ugyan arról, hogy Magyarországon már a XVIII. század legvégén örökváltsági szerződést kötöttek egyes községek földesurakkal, de ez a jelenség az 1840. évi ún. örökváltsági törvény megszületéséig kivételes jelenség volt,³ s lényegében e törvény megalkotása után is csak szórványosan jöttek létre egyezségek.⁴ A földesurak nagy többsége még a törvény köztudomásra jutását is akadályozta.⁵ A jobbágyság sokszázados intézményét az 1848. márciusában hozott két törvénycikk adta át a múltnak, eltörölve a robot, dézsma, kilenced terhes szolgáltatásait.⁶ Az utolsó rendi országgyűlés alsótáblája március 6-án

lefolytatott úrbéri vitája ugyan még arról tanuskodik, hogy az úrbéri viszonyokból való kibontakozás kérdése hosszas huzavona után lényegében egy helyben topog,⁷ ám a bécsi forradalom híre, Metternich bukása végső lökést adott az ügynek.⁸ Március 15-én reggel 8 órakor a követek kerületi ülésre jöttek össze s ezen bemutatták azt a követi nyilatkozatot, mely szerint: »minden úrbéri viszony mindenütt az egész hazában egyszerre leendő megszüntetése iránt akként alkottassék, hogy a magánbirtokosok kármentesítésének köteleességét a közállomány vállalja el.«⁹ A 18-án összeült alsótábla ennek alapján egyhangúlag el is fogadta a jobbágyság felszabadításáról szóló törvényjavaslatot, az 1848: IX. törvénycíkket. A törvény szövege meglehetősen szűkszavú volt: összesen hat mondatban annyit mondott ki, hogy az eddigi jobbágyság nem tartozik úrbéri szolgáltatásokkal (bevezetés), hogy a földesurakat az ebből eredő veszteségeikért az állam fogja kárpótolni (1—2 §), hogy azokban a községekben, amelyekben a legelők és az erdők eddig osztatlanok voltak, ezeket a területeket a földesurak és a volt jobbágyság továbbra is közösen használják (3 §), hogy a parasztok fölött többé nem bíraskodhatnak nemesi úriszékek (4 §) és — végül —, hogy a jobbágyság felszabadítás által érintett földbirtokosok egyelőre haladéktalanul kapnak esetleges adósságaik törlesztésére. A főrendi tábla ugyan változtatni akart a bécsi és

¹ Tanulmányok a francia forradalomról (1879). Bp. 1949. Thorez M. bevezető tanulmányával. — Manfred, A.: A nagy francia forradalom. Bp. 1958.

² Grünberg, Karl: Die Bauernbefreiung und die Auflösung des gutsherrlich-bäuerlichen Verhältnisses in Böhmen, Mähren und Schlesien. I—II. Leipzig, 1893—1894. — Kulischer Josef: Allgemeine Wirtschaftsgeschichte. München—Leipzig, 1929.

³ Zala megye muraközi járásának a csáktornyai uradalomhoz tartozó kilenc községe 1793—1796 között örökváltsági szerződést kötött Festetich György gróffal. Barta István: Korai örökváltsági szerződések. Agrártörténeti Szemle, 1961. 94—115.

⁴ Hónan Bálint—Szegfű Gyula: Magyar történet. Bp. 1935. V. 345.

⁵ Matlekovits Sándor: A földbirtok a nemzetgazdaság jelenlegi álláspontja szerint rendezve. Pest, 1865. 36. — Török János: A földművelés akadályairól s azok elhárításáról Magyarországon. Athenaeum, 1840. 32—33. sz. — Záborszky Alajos: Úrbéri telkek örökös megváltásának terve és hasznai. Pozsony, 1843. — Zsoldos Ignác: Örökváltság. Pest. 1847.

⁶ A törvény előzményeire, megalkotásának, jóváhagyásának körülményeire Szabó István: Kossuth és a jobbágyság felszabadítása. Századok, 1952. 509—592.

⁷ Az országgyűlést 1847. november 17-én nyitotta meg a király. A vitákat, felszólalásokat az egykorú napilapokban lehet legjobban nyomon követni. Pesti Hírlap, 1847. dec. 9., 12. — Budapesti Híradó, 1847. dec. 5., 7. — A főrendi tábla felszólalásai Budapesti Híradó, 1848. febr. 5., 12.

⁸ Az országgyűlés követői élénk érdeklődéssel figyelték az európai eseményeket (szicíliai, itáliai forrongások; stíriai, felső-ausztriai parasztfelkelések; Lajos Fülöp lemondása) s azokra, pártállásuknak megfelelően, reagáltak is. Pulszky Ferenc: Életem és korom. Bp. 1884. I. 264. — Kéry Gyula: A magyar szabadságharc története napi krónikában. Bp. 1899. 68.

⁹ A nyilatkozat szövege Pap Dénes: Okmánytár Magyarország függetlenségi harcának történetéhez. Bp. 1868. I. 9—12.

pesti forradalom hatása alatt sebtiben elfogadott szövegen, de ezek a kísérletek meghiúsultak¹⁰.

A törvénycikk laza fogalmazása valójában sok egyéni értelmezést tett lehetővé, egy sereg fontos kérdés pedig eligazítatlan maradt. A felvetődő birtokproblémák rendezése hosszan elhúzódó folyamat volt s temérdek munkát adott hatóságainknak. A panaszok és kérvények egész áradatát zúdították a községek az igazságügyminiszterhez és az országgyűléshez. Ezekben — ez számunkra gazdaságtörténetileg a jelentős — régi sérelmeiket is felhánytorgatták. A Dráva menti Kísszentmárton népe is élt az alkalommal és egyenesen az országgyűlésnél kereste panaszainak orvoslását:

»Tisztelt Törvényhozás!

Napról napra súlyosbult helyzetünkben, elvesztettük reményünket sorsunknak valaha jobbra fordulása felől. Csak nyögtünk újabb újabb sérelmeinket, mert nem látánk kezét, mellytől orvoslást biztosan várhattunk volna. Illy nyomorú helyzetünkben mint égi szózat hatott reánk a' Márcziusi események híre. Láttuk hogy csak ugyan van még az országban igazság, láttuk hogy valahára méltányolja a Haza vagyion és vér áldozatainkat, s' mostohákból édes gyermekeivé fogad. Ezen hitünk ezen reményünk bátorít egész bizodalommal folyamodni a' törvényhozáshoz sérelmeink orvosoltatása végett.

A robot és dézsma körül vissza élések szülte sérelmünket, mellyek valamint más uradalomban, úgy nálunk is napi minden voltak — mint mellyek a' Márcziusi napok által, ha nem is kárpótoltattak, de meg szüntettettek, most mellőzve — csak azokat soroljuk elő, mellyek könnyen orvosolhatók. Illyenek:

Az Uradalom akaratával egy darab földet irtottunk kaszálónak, különös egység mellett, de melly szóval történt, mert mi elég együgyűek voltunk a pusztá szóban is bizni. E' föld valami 90 hólndnyi volt. Azomban midőn e' kaszálót már ki tisztítottuk, 's rá fordított időnkét és erőnkét megfizette volna el vétetett tőlünk. Ez történt 1836. — Ugyan 1836-37 — fel mérette határunkat, melly alkalommal kenyértermő tiszta földeinkből 35 hólndnyit el vett, adott helyette erdőt, de abból előbb a fákat eladta 's nekünk a gyökerek kiásásával nagy munkával kellett a' földet használhatóvá tenni. — 1845-ben újra föl-mérette határunkat, 's kenyértermő földeinkből újra elvett 15 hólndnyit, 's helyette ismét erdőt adott, mellyet ismét nagy munkával kellett használható földé tenünk. Ugyan ez alkalommal telki állományainkhoz tartozó kaszálóinkból mintegy 45 hólndnyit elvett, tellyesen semmit nem adván

helyette. Így nyírbálták külömben is kevés földeinket, így vették ki a kenyérkét kezünkéből. — Ezek sérelmeink.

Legelő elkülönzés nálunk ugyan még nem volt, de a szomszéd Uradalombeliek példája rettetet. Ha nálunk is úgy történend meg mint szomszédainknál. Mi is — kik mint azok kevés telki állománnyal bírunk — azokhoz hasonló nyomorultakká tétettünk.

Hisszük, hogy a Haza nem akar nyomorult Proletáriusokat — hanem hasznos és így jóllétnek örvendező Polgárokat. Hisszük, hogy a Haza akar hú Polgárokat, akar erős Magyarországot, s így akar igazságot, akar jogegyenlőséget. Hisszük hogy a' testvéri szeretet lánczaival akarja egybe kapcsolni minden fiait, és így kell akarni érdekegyenlőséget. Ezeknél fogva kérésünk:

1. A legelő elkülönözésről hozassék igazságos 's méltányos törvény, melly ne csak az egyes hatalmasok, hanem és főként a' nép egyeteme érdekének kedvezzen.

2. A regálék, Uri jussok meg szüntetése mondattassék ki.

3. A bordézsmá töröltessék el.

4. Hozassék törvény, melly az elszedett földek adattatását rendelje meg.

5. Hol kevés a' legelő, ott vagy éppen ne történjék elkülönzés, vagy ha igen, az elkülönzött rész csekély árért bocsáttassék vissza.

Hogy a fent elősorolt sérelmek rajtunk való-sággal meg történtek szükség esetében esküvel is készek vagyunk állítani.

A K. Szentmártoni helység megbízásából és nevében:

Dénes Bíró	+ Nagy János
+ Pallag György	+ Dárda Péter
+ Kováts Péter	+ Sós János ¹¹

A szomszédos Hirics lakóinak kérvénye szó-szerint megegyezik az előbbivel, csupán panaszaiuk mások:

»Ez előtt mintegy 25—26 évvel legelőnkből 120 hólndnyit el vett az uradalom Vejti helység részére. — 1835-ben ismét telki állományainkhoz tartozó földeinkből el vett annyit, mellyen évenként 5—6 száz kereszt búza meg termett — vagy több is. E föld termése helyett Hiricsnek pénzen kellett kenyeret venni. Továbbá más helyen ismét 5 hólndnyi telkiállományi földet csatolt allódiumához. Ugyan akkor mint egy 30 hólndnyi kaszálót el vett. Továbbá a legelőből mintegy 70 hóldat el foglalt. Végre a Vejti mellett lévő pusztá malomi földet cserébe ugyan, de akaratunk ellenére el vette.«

¹⁰ Spira György: Tarnóczy Kázmér kísérlete az 1848-as jobbágyfelszabadítás megszorítására. Agrár-történeti Szemle, 1962. 266—278.

¹¹ Országos Levéltár — 1848/49. o. gy. Archivum Regnicolare. Lad. XX. 22. F. 2. A. No 157 d.

A legelő elkülönözés náluk nem történt még meg, de már eleve tiltakoznak ellene, megtöltve — a küsszentmártoniak kérvényén felül — még azzal, hogy ezideig »marha tenyésztés által tartottuk fel magunkat.«¹²

A Drávához legközelebb fekvő Piskó kérvénye eltér az előbbi kettőtől, bár első két bekezdése és a követelt pontok azonosak. Sérelmei — ez természetes — és a legelő elkülönözés elleni érvelése azonban más:

»Földeinknek kétszeri fel méretése alkalmával több földnyi szántóföldeink és kaszálóink elvették, ellenére a törvénynek melly rendel, hogy a földet, mellyet a jobbágy birt ha mérés által kimarad is, újra ki kell osztani a jobbágyoknak.

Aggaszt bennünket a múlt ország gyűlés hozta azon törvény, hogy elkülönözött legelők úgy maradnak, miként elkülönöztek. Mert bár nálunk még nem történt is meg az elkülönözés, könnyen az elkülönözött helyek rájárára vonatathatunk. Pedig ha velünk is úgy bánnak, mint azokkal — kik szinte mint azok kevés telki álmánnyal bírnak, és leg csekélyebb vizáradás is elborít bennünket — marha tenyésztésünk meg semmisítésével — oly nyomorult sorsra jutunk mint azok. De fáj az is, hogy bár a forradalom ki mondta a jogegyenlőséget, még is a Regálék és Uri jussok mindez ideig is fenn állanak. Mint szinte az is, hogy a bor dézsma fen hagyatott.

Hisszük, hogy a Haza, a forradalom ki mondta igéket testesíteni akarja. Akar igazságot, akar egyenlőséget, akar testvériséget, akar hű és hasznos polgárokat, nem akar pedig nyomorú Proletáriusokat. Ezeknél fogva kéréseink:

1. Az elkülönözött legelőkről a múlt ország gyűlés hozta törvény semmisítessék meg. Hozatassék helyette igazságos és méltányos törvény, mely ne csak az egyes hatalmasok, hanem és főként a nép egyeteme érdekének kedvezzen. (A továbbiakban a pontok megegyeznek.)

Lőrincz Samu	Benke Samu
Bíró	Varga István
Bene Samu	Kováts Samu
Böbék Mihál	Böbék János ¹³

Mindhárom kérvény egy kéz írása¹⁴. De ha nem lenne is az, akkor sem lenne kétséges, hogy

¹² OL. — ugyanott No 157 y.

¹³ OL. — ugyanott No 157 aa.

¹⁴ Az írás mindvégig jól olvasható, kiírt, gyakorlott kéz munkája. Kedveli a hosszú ékezeteket (völt, föld). Az egybeírás-különírás következetes. A kérvények aláírását is a szöveg írója végezte el. Küsszentmárton esetében még feltünteteti a nevek elé rakott keresztekkel ezt, későbbben azonban már nem jelzi. Feltételezhető, hogy maga Táncsics írta le a kérvényeket, a szövegezés azonban feltétlenül az ő sugalmazása, ha ugyan nem saját fogalmazása.

egy alapszöveget használtak fel s egyszerre, egy akció keretében terjesztették az országgyűlés elé¹⁵. Egyiken sincs keltezés, de a velük együtt őrzött szerdahelyi¹⁶, kisharsányi¹⁷, ipatsfai¹⁸, beremendi¹⁹ és oldi²⁰ kérvényeken egységesen 1848. június 26-a szerepel. Aligha kétséges, hogy az iktatás sorrendjébe beleilleszkedő általunk közölték is e dátum körül keletkeztek. E jobbágykérvényeket Táncsics Mihály nyújtotta be az országgyűlésnek, azok egy része személy szerint is hozzá, a Baranya megyei siklósi kerület képviselőjéhez szólnak²¹.

A felhozott sérelmek (jó szántóföld rosszra való felcserélése, újra felmérésnél a jobbágyoktól földelvétele, legelő és kaszáló területének megnyírbálása) tipikusak a XIX. század első felében. Aprólékos elemzésüktől a monográfiák és tanulmányok sora felment bennünket²².

A kérvényekbe felvett kérések közül az első és ötödik érdemel nagyobb figyelmet. Lényegében ugyanazt: a legelő elkülönözés szabályozásának mikéntjét óhajtja meghatározni. Ismeretes, hogy amíg az úrbéres telkek után eső szántó- és rétföld terjedelmét a Mária Terézia-féle úrbérendezés alkalmával pontosan megszabták, addig a legelőről csak azt írták elő, hogy amennyire a terület fekvése megengedi, elegendő bocsáttassék a jobbágyok rendelkezésére²³. A job-

¹⁵ Lényegében Táncsics ezekkel a kérvényekkel a maga legelőelkülönítési és a dézsma eltörlése iránti törvényjavaslatát kívánta támogattatni. E kérdésre még visszatérünk.

¹⁶ OL. — 1848/49. o. gy. Arch. Reg. Lad. XX. 22. F. 2. A. No 157 bb.

¹⁷ OL. — ugyanott No 157 c.

¹⁸ OL. — ugyanott No 157 i.

¹⁹ OL. — ugyanott No 157 r.

²⁰ OL. — ugyanott No 157 p.

²¹ Életére, tevékenységére *Lestyán Sándor*: Az ismeretlen Táncsics. Bp. 1945. — *Kemény G. Gábor*: Táncsics Mihály. Bp. 1946. — *Révész Mihály*: Táncsics Mihály és kora 1799—1857. Bp. 1948.

²² *Mérei Gyula*: Mezőgazdaság és agrártársadalom 1790—1848. Bp. 1948. — *Takács Mária*: Társadalmi állapotok és törekvések Magyarországon 1830—1847. Bp. 1909. — *Szabó István*: Tanulmányok a magyar parasztság történetéből. Bp. 1948. — *Makkai László*: Paraszti és majorsági mezőgazdasági termelés a XVII. században. Bp. 1957. (Az Agrártudományi Egyetem Központi Könyvtárának kiadványai V. sorozat 2. szám). — *Szabó István*: A jobbágy birtoklása az örökös jobbágyság korában. Bp. 1946. — *Szabad György*: A tatai és gesztesi Eszterházy-uradalom áttérése a robotrendszerrel a tőkés gazdálkodásra. Bp. 1957. — *Wellmann Imre*: A gödöllői Grassalkovich-uradalom gazdálkodása, 1770—1815. Bp. 1934. — *Bojt Lajos*: A fejérvári örkanonokság (custodiatus) birtokának története a 17. század végétől 1833-ig Bp. 1935.

²³ A Mária Terézia által bevezetett urbáriumoknak ez a kikötése világosan elárulja az ekkor már kibontakozó legelőfogyatkozást. *Szabó Dezső*: A magyarországi úrbérendezés története Mária Terézia korában. Bp. 1933. — *Ember Győző*: Mária Terézia

bágylegelő ennél fogva helységenként különbözött, s ez nemcsak a helyi természeti adottságoktól, hanem a földesúri majorsági gazdálkodás méreteitől is függött.²⁴ Baranya megye birtokosai csak a XIX. század elején kapcsolódtak be a piacba. Eleinte árutermelésük gyapjútermelés, majd gabonatermelés volt. Az előbbi fejlesztésének érdekében a jobbágyok legelőire, az utóbbi növelésére azok telkiállományú földjeire volt szükre szükségük.²⁵ A legelőelkülönözési perek egész Baranyában folytak az 1820—40-es években, de a legelkeseredettebb harc a Dráva mentén — ide tartoznak az általunk vizsgált községek is — folyt. E perek tömegéből kiviláglik, hogy a legelők jó részét a jobbágyok keserves munkával hódították el a természettől.²⁶ Az elkülönözéskor azonban a földesurak e munkát egészében a magukénak vitatták és arra törekedtek, hogy a közlegelők minél nagyobb darabját maguknak kanyarítsák le, vagy a falu közösséget egyenesen kismizmizzék.²⁷ A jobbágyság megrövidítéséhez megvoltak mind az országos, mind a helyi tapasztalatok: a mérnök méréseinek hitelesítéséhez a jogot, a vitás területek odaítéléséhez a kedvező ítéletet az uradalmak ügyvédei, a vendégül látott megyei tisztviselők szállították. Ezért az uradalmak legelőterülete az esetleges legelőelkülönítéssel sem igen csökkent, sőt inkább növedekett.²⁸ Az 1836. évi törvények előírták ugyan,

úrbérendezése és az államtanács. Bp. 1936. kny. — *Eckhart Ferenc*: Mária Terézia és a magyar parasztkérdés. Klebelsberg Emlékkönyv, Bp. 1925. — *Soós Imre*: Az úrbéri birtokrendezések eredményei Sopron megyében. Sopron, 1941.

²⁴ A legelőelkülönítést az 1836. VI. tc. 3 §-a engedte meg. De már *Mérei Gyula*: i. m. 195. megállapította, hogy a bevallás, illetve a felmérés (elkülönítés) után fennmaradó legelőt a földesúrnak jutatta.

²⁵ Ez országos jelenség. *Oláh József*: A sárospataki és regéci uradalmak állattenyésztése a XIX. század első felében. Agrártörténeti Szemle, 1962. 234—265. — Visszaélésre adott lehetőséget az is, hogy az akkori hold, illetve a kaszáló maga sem abszolút értékű mértékegység. A holdat ugyanis jobb minőségű földön 1100, rosszabb minőségűn 1200, s még gyengébben 1300 négyszögölével számolták, a kaszáló kiterjedése pedig még nagyobb ingadozással: 800 és 1200 négyszögöl között váltakozott. *Spira György*: A Pest megyei parasztság 1848 előtti rétegződéséhez. Századok, 1958. 625—643.

²⁶ *Rúzsás Lajos*: A baranyai parasztság élete és küzdelme a nagybirtokkal 1711—1848. Bp. 1964. 111—116.

²⁷ Ellenkezőjére is akad példa. Széchenyi István például a határ jobbik részét engedte át a jobbágyoknak. *Tilkovszky Lóránt*: Az elkülönözés és tagosítás Széchenyi István cenki uradalmában. Agrártörténeti Szemle, 1961. 33—59. — A Széchenyi birtokok másik uradalmára *Tilkovszky Lóránt*: A tagosítás és legelőelkülönözés Széchenyi István pölöskei uradalmában. A Göcseji Múzeum Évkönyve, 1960. 239—256.

²⁸ Néprajzi szempontból *ifj Kodolányi János*: Adalékok az orrmányági Vajszló és környéke néprajzához. Makkoltatás. Ethnographia. 1946. 73—77.

hogy ahol a földesúr vagy a telkes jobbágyok nagyobb fele kívánja, az elkülönítést végre kell hajtani és a telkek után a helyi viszonyok szerint 4—22 hold legelőt kell számítani, ám mindez az úriszék szerepénél fogva írott malaszt maradt. Az 1848. évi törvények pedig azt mondták ki, hogy olyan helyeken, ahol nem történt meg a legelőelkülönítés, — mindhárom tárgyalt helységünk ebbe a csoportba tartozik — ott az eddigi gyakorlat továbbra is megtartatik. Ahol pedig az elkülönítést akár úrbéri per, akár egyezség útján végrehajtották, az elkülönítés felbonthatatlan. E rendelkezések nem vették figyelembe, hogy az »eddigi gyakorlat« voltaképpen a földesúr által a jobbágyokra kényszerített helyzet konzerválása lenne és igen sérelmes a falura nézve. A kisszentmártoniak arról panaszkodnak, hogy 90 holdnyi legelőjüket, melyet pedig a maguk erejével tisztítottak meg bokortól-fától, elvette az uradalom. Kaszálóikból az 1845-ös felmérés alkalmával 45 holdnyit sajátított ki. Hirics panasza szerint először 120, majd újból 70 hold legelőt és 30 hold kaszálót hasított le az uradalom jogos tulajdonukból. Piskó kérvénye ugyan nem közli számszerűen elvett kaszálóikat, de a sérelmek között ez is szerepel. Hirics és Kisszentmárton tehát összesen 280 hold legelőt és 75 hold kaszálót veszített alig két évtized (1825—1845) alatt. Tetemes mennyiség, ha tudjuk, hogy 1836-ban kisszentmártonnak 237, Hiricsnek 300 lakója volt. Mindhárom község a pécsi káptalan tulajdonában volt.²⁹

Az áldatlan helyzetet segíteni akarván Tánácsics Mihály az 1848: X. tc. 1 §-ának eltörlésével kimondani óhajtotta volna, hogy ahol a legelőelkülönítés erőltetéssel, hatalommal történt, ott új igazságos elkülönítést kell végrehajtani és Mária Terézia úrbérendezéséig kell a helyzetet felülvizsgálni.³⁰ A baranyai kérvények ezt a törekvést voltak hivatva alátámasztani. Időzített voltak a keltezésből első pillantásra is kiderül. 1848. június 26-án íródtak s az országgyűlést július 2-ára hívták össze.³¹ Tánácsicson kívül Varga Sándor a legelőelkülönítések siettetésére tett előterjesztést.³² A kormány azonban Deák Ferenc igazságügyminiszter 1848. szeptemberében benyújtott törvényjavaslata alapján³³ — a jobbágyok legelőilletményére nézve továbbra is kifejezetten fenntartotta az 1836. évi törvények ál-

²⁹ *Fényes Elek*: Magyar Országának s a hozzá kapcsolt tartományoknak mostani állapotja statisztikai és geographiai tekintetben. Pesten, 1836. I. 39—41.

³⁰ Tánácsics törvényjavaslata OL. — 1848/49 o. gy. Arch. Reg. Lad. XX. 22. F. 2. A. No 157.

³¹ *Gracza György*: Az 1848—49-iki magyar szabadságharc története. Bp. 1894. II. 15.

³² Közlöny, 1848. augusztus 2. 252.

³³ *Könyi Manó*: Deák Ferenc beszédei. Bp. 1882. II. 132.

tal 4—22 holdban megállapított mértékét³⁴. Vas Gereben meg is támadta Táncsicsot a visszamenőleg Mária Teréziáig történő felülvizsgálati elmondolása miatt és azzal vádolta, — a közölt kérvényekből láthatóan nem is alaptalanul — hogy Somogy és Baranya nagy része Táncsics nevével »iszonyú lármát« kezdett s csak Jellasics betérése akadályozta meg a következményeket³⁵. Hogy Vas Gereben mit értett következmények alatt, azt Békés község példája világítja meg, ahol még az év végén is forrongott a lakosság és egyenesen Kossuthnak kellett közbelépnie lecsillapításuk érdekében³⁶. A harcban álló ország nyilván nem tűrhette a belső békétlenséget és különösen veszélyes volt ez a legelőször megtámadott Dunántúl déli részén.³⁷

A legelőelkülönzés ügye lényegében megfellekelt s nem állt jobban a 2. pontban követelt regálék dolga sem. A kisebb királyi haszonvételek (kocsmatartás, sör-, pálinka- és húsmérés, malom-, piac és vásártartás, révpénz-szedés, va-

dászat, halászat, madarászat) a nemesi birtokon a tulajdonost illették meg. Az 1848. évi felszabadító törvényben nem esett szó ezekről a regálékról, tehát gyakorlatilag továbbra is a nemesi birtok jogai maradtak. Nyáry Pál, Madarász László, Szacsuvay Imre, Nozdroviczky Gyula és Táncsics Mihály külön javaslatokat nyújtottak be az országgyűlésnek e jogok eltörlésére.³⁸ A regálékat végül az abszolutizmus jogalkotása vonta el fokozatosan a nemesi birtoktól³⁹, mint ahogyan a 3. pontban szereplő szőlőföldek és bordézsma ügyét is — bár az 1848. országgyűlés hosszasan tárgyalta⁴⁰ — az 1853-as márciusi nyílt parancs rendezte⁴¹.

Táncsics erőfeszítései lényegében hiábavalóaknak bizonyultak, ám a kérvények három Dráva menti falu feudalizmus végi gazdasági életébe engedtek bepillantást. Ez indokolja közlésüket is.

³⁸ Szabó Ervin: Társadalmi és pártharcok a 48/49-es magyar forradalomban. Bécs, 1921, 261.

³⁹ Tóth Lajos: Úrbéri kalauz. Pest, 1872, 228.

⁴⁰ Igaz ugyan, hogy a szőlődézsma 1848. szeptember 15-én eltörölte a képviselőház (Közlöny, 1848. szeptember 17. 509.), de ez csak a probléma megoldásának egyik felét jelentette. — Jellemző az elkeseredésre Perczel Mór szeptember 13-án az ülésteremben tett bejelentése, hogy a szőlődézsma megszüntetésének sürgetése miatt 12 baranyai falu küldötte érkezett a képviselőházba. Pap Dénes: A pesti magyar nemzetgyűlés 1848-ban. Pest, 1866. II. 210.

⁴¹ A szőlőföldek kérdését az 1853. március 2-án kiadott nyílt parancs 17—18 §-a rendezte. Adalékok a magyar törvényekhez. Pest, 1862. — A birtokviszonyokat rendező f. é. márt. 2-diki császári nyílt parancsok. Budapesti Hírlap, 1853. április 19., 20., 23. sz. — Gyürky Antal: Gyakorlati útmutatás, miként kell eljárni a szőlődézsmaaváltás keresztülvitelénél a feleknek, jogbirtokosoknak és községelöljáróknak. Pest, 1869.

³⁴ Közlöny, 1848. szeptember 21. 528.

³⁵ Vas Gereben: Táncsicsról, vagy ha tetszik Táncsicsnak. Kossuth Hírlapja, 1848. december 28. 665—666.

³⁶ Oláh György: Békés vármegye 1848—1849. Gyula, 1889. I. 477. — Sipos Soma: Kossuth Lajos kiáltványa Békésmegye féktelenkedő lakosaihoz. Békés, 1873. 41. sz.

³⁷ Az országgyűlés Jellasics szeptember 11-én bekövetkezett támadása után tárgyalta e kérdéstről. — Jellasics támadásáról és a dunántúli hadműveletekről: Jellasics ezrede 1848-ban. Pesti Napló, 1891. 240. sz. — Jellachich Dunántúli hadjárata. Kossuth Hírlapja, 1848. 97. sz. — Laposy M.: Jellachich pusztítása Muraköz vidékén. Vén Honvéd Naptár, 1868. — Pálffy Albert: Mikor Jellachich ellen indultunk. Ország-Világ, 1885. 11. sz.

Die Beschwerden der Leibeigenen aus dem Gebiet Ormányság

Die Bitten der Bauern von Hirics, Piskó und Kisszentmárton an den Landtag von 1848

M. KÓHEGYI

Die Liquidierung des Leibeigentums gehört zu den wichtigsten Errungenschaften unseres Freiheitskrieges von 1848, die einen grossen Anteil der Bevölkerung des Landes betraf. Nach dem Beispiel der französischen bürgerlichen Revolution wurden auch in anderen Ländern Europas die Leibeigenen befreit. Das war aber in den meisten Ländern ein langwieriger Prozess. In Ungarn dagegen wurden am ersten Tage des Freiheitskampfes die Abgaben wie, der Zehent, das Neuntel, so auch die Fronarbeit eingestellt. Die nicht genaue, wortkarge Fassung des Gesetzes bot aber eine breite Möglichkeit zur subjektiven Auslegung und lies manche Fragen unent-

schieden. Von massenweise auftretenden, ungeordneten Vermögensfragen wurden die Behörden einfach überschwemmt. Mit vielen Klagen und Bitten musste man sich an das Justizministerium und an den Landtag wenden. Darin wurde auch viel von den alten Beschwerden gesprochen, was aus wirtschaftsgeschichtlichen Standpunkt für uns interessant ist.

Der Verfasser veröffentlicht die Beschwerden an den Landtag von drei, an der Drau liegenden Dörfern (Hirics, Piskó, Kisszentmárton), die einen Blick in das gesellschaftliche und wirtschaftliche Leben der ersten Hälfte des XIX. Jhts gewähren.

ЖАЛОБЫ КРЕПОСТНЫХ ОРМАНШАГА ПРОСЬБЫ ДЕРЕВЕНЬ ХИРИЧ, ПИШКО, КИШСЕНТМАРТОН К ПЕРВОМУ ПАРЛАМЕНТУ В 1848-ОМ ГОДУ

M. KÓHEGYI

Ликвидация крепостного права является самым значительным завоеванием освободительной войны 1848—49 гг., и она изменила судьбу большинства жителей страны. По примеру французской революции крепостные крестьяне освободились и в других европейских странах. Но процесс освобождения длился, как правило, десятилетиями. В Венгрии крестьяне были в первый день освободительной войны освобождены от платы оброка, девятины, от выполнения барщины. Неточное оформление статьи закона и её лаконичность дали возможность разным толкованиям, и несколько важных

вопросов осталось невыясненным. Возникшие имущественные вопросы давали властям много работы. Крестьяне разных деревень составляли массу заявлений и жалоб для министра юстиции и парламента. В них говорится и о старых обидах, что для нас интересно и по изучению тогдашней экономики.

* * *

Автор публикует жалобы трех деревень (Хирич, Пишко, Кишсентмартон) на Р. Драве, которые дают возможность ознакомиться с жизнью крестьян первой половины XIX. в.